

# Analýza starší populace (50+) v Praze a v porovnání se zbytkem ČR

Miroslava Federičová

**O autorovi:** Výzkumná pracovnice Národohospodářského ústavu AV ČR, v. v. i., kde se momentálně věnuje projektu SHARE-CZ (ERIC) a spolupracuje jako výzkumník v think-tanku IDEA. Absolvovala magisterské studium na Univerzitě Komenského v Bratislavě a na CERGE-EI, kde také dokončila své doktorské studium. Během doktorského studia působila také jako výzkumník na University of Illinois v Chicagu. Ve výzkumu se věnuje zejména ekonomii vzdělávání, školství a aplikované mikroekonomii.

**Použitá data:** SHARE (Survey of Health, Ageing, and Retirement in Europe; Průzkum zdraví, stárnutí a odchodu do důchodu v Evropě) <https://share.cerge-ei.cz/>

Jde o mezinárodní multidimenzionální longitudinální databázi mikrodat ohledně zdraví, socio-ekonomického postavení a společenských a rodinných vazeb více než 140 000 jedinců a jejich partnerů (dohromady jde o přibližně 380 000 rozhovorů) do dnešního dne ve věku 50+ ve 27 zemích Evropy a v Izraeli. Výzkum je zaměřen na problematiku demografie, rodinných a společenských vazeb; vzdělání; zdraví a zdravotní péče; práce a odchodu do důchodu; příjmů, spotřeby, majetku; pomoci a finančních transferů v rodině; bydlení; aktivit; očekávání; životní historie; kvality života; a na řadu dalších témat. Průzkum obsahuje také měření tělesného a duševního zdraví. Výsledkem je unikátní datový soubor poskytující informace o stavu, historii a vývoji české a evropské společnosti. První vlna sběru dat začala v roce 2005 a následně se opakovala každé dva roky. Česko se od roku 2007, tedy od druhé vlny, účastnilo všech vln sběru dat na panelovém vzorku přibližně 5 600 respondentů.

V této analýze používáme zejména data ze dvou vln sběru dat probíhajících během covidové pandemie. Tyto sběry dat se uskutečnily v létě roku 2020 a 2021, a zahrnují také detailnější informace ohledně reakce respondentů na pandemii (např. co se týče společenských kontaktů) a také potíží, se kterými se setkávali (odložení plánované návštěvy lékaře z důvodu pandemie, atd.). Pro porovnání s obdobím před pandemií pak používáme data z jara roku 2020 a z vlny 7 z roku 2017.

## Deskriptivní analýza vzorku:

Data se zaměřují na lidi starší 50 let, tedy na léta přechodu z pracovní aktivity do důchodu a život v důchodu. Průměrný věk respondenta ve vzorku – a to napříč jednotlivými vlnami – je proto 65 až 70 let. Přibližně 70 % respondentů má méně než 75 let a přibližně polovina respondentů již nepracuje a je v důchodu. V další analýze se pak zaměřujeme zvláště na lidi v důchodu, a ty následně ještě dělíme dle věku na mladší a starší 75 let. Celkově pozorujeme přibližně 2000 respondentů během pandemie (z toho cca 250 v Praze) a 4185 na podzim 2017 (z toho 471 v Praze).

Tabulka 1: Deskriptivní statistiky vzorku

	Procento v Praze	Průměrný věk	Mladší než 75 let	Podíl zaměstnaných	Podíl důchodců	V domově pro seniory*	Počet pozorování
Podzim 2017	7,4 %	69,5	72 %	30 %	65 %		4185
z toho v Praze		71,8	63 %	28 %	71 %		471
Léto 2020	7,5 %	67,6	76 %	40 %		0,8 %	2708
z toho v Praze		69,6	69 %	48 %		0,3 %	295

Léto 2021	8,0 %	65,5	78 %	38 %	54 %	2082
z toho v Praze		66,7	75 %	51 %	49 %	227

\*Respondenti žijící v domově pro seniory nebo v bydlení se službami pro seniory (údaj je z jara 2020)

## 1. Duševní zdraví

Jako první se díváme na základní charakteristiky duševní pohody respondentů, a to konkrétně na to, jak jsou spokojeni se životem a jak se těší na každý další den. Následně se podrobněji věnujeme duševnímu zdraví, a to výskytu poruch spánku a deprese u respondentů.

Přibližně 70 % respondentů se těší na další den často. Toto procento se výrazněji nemění porovnáme-li průměr za Česko a za Prahu nebo když se zaměříme jenom na skupinu lidí v důchodu. Nikdy nebo zřídka se na další den těší jenom 5 % důchodců v Praze (Jaro 2020).

Spokojenost se životem (na škále 1 až 10) je podobná v průměru v Česku i v Praze a v Česku se rovná 7,5 v roce 2017 a 7,6 v roce 2020. Tyto údaje máme k dispozici jenom v době před pandemií, proto nedokážeme říci, jestli se spokojenost se životem během pandemie výrazněji změnila. Porovnáme-li roky 2017 a 2020, je vidět mírné zvýšení spokojenosti napříč všemi skupinami, nejvíce však v Praze, kde vzrostla spokojenost na 7,9.

Tabulka 2: Spokojenost se životem

	Těšíte se na další den			Spokojenost se životem (1-10)
	Často	Někdy	Zřídka nebo nikdy	
<b>Podzim 2017</b>	72 %	23 %	5 %	7,5
-důchodci	70 %	24 %	6 %	7,5
z toho v Praze	71 %	23 %	6 %	7,6
-důchodci	71 %	21 %	8 %	7,5
<b>Jaro 2020</b>	77 %	19 %	5 %	7,6
-důchodci	74 %	21 %	5 %	7,6
z toho v Praze	70 %	27 %	3 %	7,9
-důchodci	73 %	22 %	5 %	7,8

Co se týče duševního zdraví respondentů, je zajímavé, že před pandemií (na jaře 2020) bylo smutných nebo depresivních respondentů více než během pandemie v létě 2021. Pokles incidence pozorujeme v průměru za celé Česko a taky v Praze, a zároveň i napříč všemi sledovanými skupinami (důchodci, důchodci mladší a starší 75 let). Ten samý trend pozorujeme také v souvislosti s poruchami spánku.

V létě 2021 odpovědělo 22 % respondentů v Praze (19 % za celé Česko), že byli v posledním měsíci smutní nebo depresivní. Když se díváme pouze na skupinu důchodců, zde tento podíl výrazně stoupl až na 40 % v Praze (v Česku je to jenom 26 %). V Praze jsou pak výrazně smutnější nebo depresivnější důchodci starší 75 let (44 %) oproti důchodcům mladším 75 let (35 %).

Poruchami spánku trpělo v létě 2021 až 43 % respondentů v Praze (před pandemií to bylo až 49 %). V průměru v celém Česku přitom poruchami spánku trpí skoro každý třetí respondent. V Praze pak

sledujeme značné rozdíly v poruchách spánku napříč sledovanými skupinami respondentů. V létě 2021 měli největší potíže se spánkem důchodci starší 75 let (44 %).

Tabulka 3: Deprese a poruchy spánku

	Jaro 2020		Léto 2021	
	Smutný / depresivní	Poruchy spánku	Smutný / depresivní	Poruchy spánku
Česko	43 %	39 %	19 %	29 %
z toho důchodci	40 %	44 %	26 %	29 %
-mladší 75	40 %	45 %	25 %	29 %
-starší 75	40 %	40 %	28 %	29 %
Praha	33 %	49 %	22 %	43 %
z toho důchodci	48 %	44 %	40 %	36 %
-mladší 75	50 %	37 %	35 %	28 %
-starší 75	45 %	51 %	44 %	44 %

## 2. Chudoba po prvních vlnách pandemie

Po prvních vlnách pandemie pozorujeme, zda domácnosti získaly finanční podporu od zaměstnavatele nebo státu. V létě 2020 jenom 7 % všech sledovaných domácností v Česku získalo tuto podporu oproti 35 % domácnostem o rok později. V Praze se přitom jedná pouze o 16 % domácností. Ve většině případů šlo o podporu od vlády nebo státu (přibližně 90 % ze všech domácností s podporou).

V létě 2021 jsou respondenti detailněji dotazováni také na to, o jaký druh finanční podpory šlo. 99 % respondentů však odpovědělo, že šlo o jiný druh podpory než podpora kvůli zkrácenému úvazku, podpora v nezaměstnanosti nebo sociální pomoc.

Tabulka 4: Finanční podpora a finanční obtíže domácností

	Získali finanční podporu	Z toho podporu od		Domácnost to finančně zvládá s obtížemi	Počet pozorování
		zaměstna- vatele	vlády nebo státu		
Léto 2020: Česko	7 %	10 %	87 %	9 %	1927
z toho v Praze	7 %			12 %	231
Léto 2021: Česko	35 %	5 %	98 %	7 %	2066
z toho v Praze	16 %	6 %	92 %	5 %	226

Když se díváme na celkový měsíční příjem domácností v době od vypuknutí epidemie, v průměru 9 % domácností v Česku to finančně zvládá s velkými obtížemi nebo s jistými obtížemi (léto 2020). Zbytek domácností hodnotí svoji finanční situaci jako celkem bez problémů nebo bez problémů. Mezi létem 2020 a 2021 se tato situace v průměru pro Česko výrazněji nemění, naopak v Praze pociťuje finanční obtíže o polovinu méně domácností (pozorujeme pokles z 12 % na 5 %).

Díváme-li se podrobněji na skupinu důchodců, větší finanční obtíže od vypuknutí pandemie pociťují spíše důchodci mladší 75 let (14 % v Praze). Jako bezproblémovou hodnotí svoji finanční situaci až 97 % důchodců starších 75 let v Praze.

Tabulka 5: Finanční podpora a finanční obtíže domácností, důchodci

<i><b>Důchodci</b></i> <i>Léto 2021</i>	<u>Získali finanční podporu</u>			<u>Domácnost to finančně zvládá s obtížemi</u>		
	Všichni	Mladší než 75 let	Starší než 75 let	Všichni	Mladší než 75 let	Starší než 75 let
Česko	48 %	50 %	45 %	9 %	10 %	7 %
Praha	29 %	22 %	35 %	9 %	14 %	3 %

Finanční situaci domácností starší populace před pandemií dokážeme hodnotit jenom na základě procenta domácností, které dostávají dávky sociální podpory. Na jaře 2020 to bylo 2,3 % všech respondentů v Praze a 3,9 % respondentů ve skupině důchodců.

Tabulka 6: Sociální dávky

Jaro 2020	Obdrželi v posledním roce dávky sociální podpory
Česko	2,9 %
z toho důchodci	2,8 %
Praha	2,3 %
z toho důchodci	3,9 %

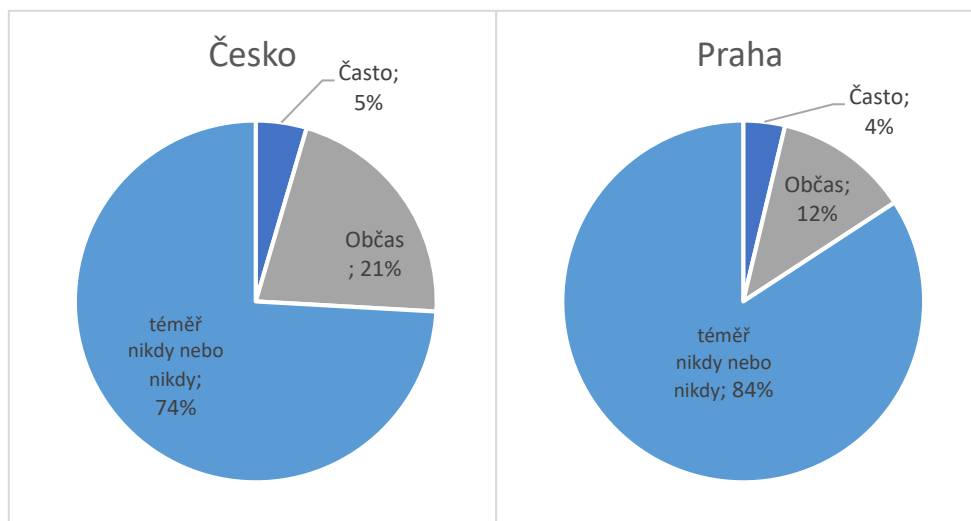
### 3. Sociální kontakt a osamělost

Samotu (často nebo občas) pociťoval v létě 2021 přibližně každý čtvrtý respondent. Překvapivě, podobně jako u depresí, je pocit samoty před pandemií (jaro 2020) o něco málo častější než během pandemie (léto 2021). I když celkově pociťuje samotu méně Pražanů (16 %) než je průměr za celé Česko, ve skupině důchodců je toto procento až dvounásobné a vyrovná se českému průměru. V létě 2021 tedy pociťovalo samotu až 29 % důchodců v Praze.

Tabulka 7: Pociťování osamělosti

<i>Cítí se osamělo (často nebo občas)</i>	Jaro 2020	Léto 2020	Léto 2021
Česko	28 %	27 %	25 %
-důchodci	31 %		29 %
Praha	22 %	23 %	16 %
-důchodci	31 %		29 %

Obrázek 1: Jak často se cítíte sám/sama, léto 2021



### Sociální kontakty

Na kontakty s příbuznými, resp. nepříbuznými osobami se na jaře 2020 dotazují jiným způsobem než během pandemie. Nejdříve se ptají na blízké osoby respondentů (maximálně 7) a pak na pravidelnost kontaktu s nimi. V létě 2020 a 2021 jsou respondenti naopak přímo dotazováni na frekvenci kontaktu s konkrétními příbuznými (děti, vnoučata, jiní příbuzní) a nepříbuznými osobami. Proto není úplně korektní tato dvě období, před a během pandemie, srovnávat. Výsledky před pandemií udáváme proto zvlášť a zaměříme se podrobněji na frekvenci sociálních kontaktů v období během pandemie.

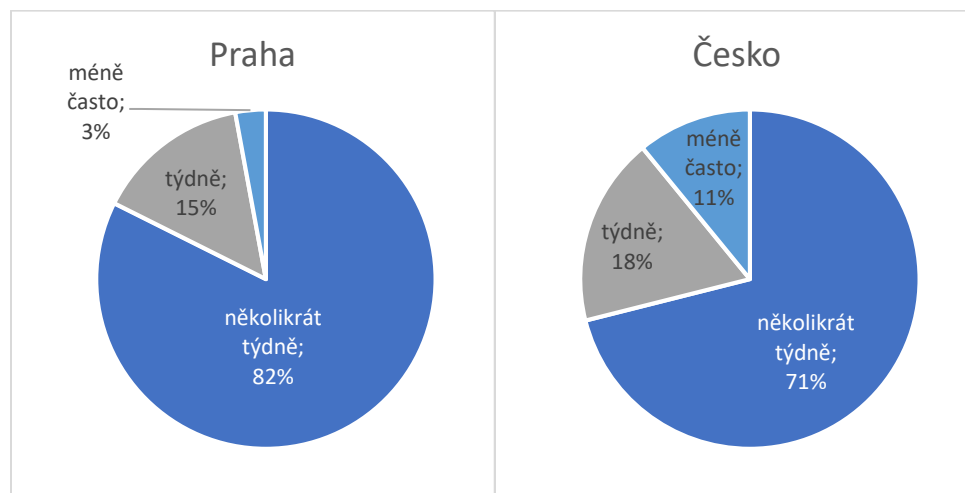
Tabulka 8: Sociální kontakty před vypuknutím pandemie

Jaro 2020	Kontakt s příbuznými*				Kontakt s nepříbuznými		
	Žádná blízká osoba	několikrát týdně	týdně	méně často	několikrát týdně	týdně	méně často
Česko	2%	83%	9%	8%	51%	28%	21%
-důchodci	2%	83%	10%	7%	53%	26%	20%
Praha	1%	59%	19%	21%	66%	18%	15%
-důchodci	1%	72%	15%	12%	54%	25%	20%

\*Jde o jakýkoliv kontakt, osobní nebo elektronický

Během pandemie, v létě 2021, mělo jakýkoliv kontakt (osobní nebo elektronický) se svými příbuznými několikrát týdně až 82 % respondentů v Praze a alespoň jednou týdně 97 % respondentů. U důchodců starších 75 let v Praze došlo ke kontaktu se svými příbuznými několikrát týdně až v 86 % případů. Vyšší je pak však i procento důchodců starších 75 let, kteří se vidí nebo mluví se svými příbuznými méně často než jednou za týden (6 %).

Obrázek 2: Jakýkoliv kontakt (osobní nebo elektronický) se svými příbuznými za poslední tři měsíce, léto 2021



Tabulka 9: Kontakt s příbuznými, léto 2021

Léto 2021	Kontakt s příbuznými**				Počet pozorování
	Cítí se osamělo*	několikrát týdně	týdně	méně často	
Česko	25 %	71 %	18 %	11 %	2075
-důchodci	29 %	79 %	15 %	6 %	1884
mladší 75	26 %	77 %	16 %	7 %	1150
starší 75	34 %	81 %	13 %	5 %	734
Praha	16 %	82 %	15 %	3 %	225
-důchodci	29 %	83 %	11 %	6 %	197
mladší 75	24 %	80 %	14 %	5 %	101
starší 75	34 %	86 %	8 %	6 %	96

\*Odpověděli, že se cítí často nebo občas osamělo

\*\*Jakýkoliv kontakt s příbuznými (osobní nebo elektronický) za poslední tři měsíce

Alespoň jednou za týden vidělo svoje příbuzné během pandemie 86 % starší populace v Praze (a 77 % v průměru za celé Česko). Více frekventovaný je pak elektronický kontakt s příbuznými, který byl v 61 % případech v Praze několikrát týdně (75 % v Česku).

Tabulka 10: Osobní kontakt s příbuznými, léto 2021

Léto 2021	Osobní kontakt s příbuznými*			Osobní kontakt s nepříbuznými osobami**		
	několikrát týdně	týdně	méně často	několikrát týdně	týdně	méně často
Česko	42 %	35 %	22 %	54 %	14 %	32 %
Praha	32 %	54 %	15 %	40 %	29 %	31 %

\*Skupina příbuzných zde zahrnuje děti, rodiče, vnučata nebo jiné příbuzné

\*\*Skupina nepříbuzných osob zahrnuje například sousedy, přátele nebo spolupracovníky

Tabulka 11: Elektronický kontakt s příbuznými, léto 2021

Léto 2021	Elektronický kontakt s příbuznými*			Elektronický kontakt s nepříbuznými osobami		
	několikrát týdně	týdně	méně často	několikrát týdně	týdně	méně často
Česko	75%	19%	7%	64%	16%	20%
Praha	61%	17%	21%	23%	35%	43%

\*Jde o kontakt prostřednictvím telefonu, e-mailu nebo jiného elektronického prostředku

#### 4. Podpora v péči – pečující rodinní příslušníci, sousedé

V době od vypuknutí epidemie pomáhali 20 % starší populace v Praze příbuzní a nepříbuzní (sousedé, kolegové, přátelé) mimo jejich domov se zajištěním nezbytných věcí, například jídla, léků nebo naléhavých oprav v domácnosti. Co se týče důchodců, tuto neinstitucionální pomoc dostávalo až 39 % důchodců v Praze, a to zejména důchodci starší 75 let (až 51 %).

Tabulka 12: Podpora v péči – rodinní pečující, sousedé

	Všichni	Důchodci	Důchodci mladší 75 let	Důchodci starší 75 let
Léto 2020	22 %			
z toho v Praze	20 %			
Léto 2021	26 %	36 %	29 %	46 %
z toho v Praze	20 %	39 %	27 %	51 %

#### 5. Místní sociální služby

Před vypuknutím pandemie využívalo institucionální pomoc jenom přibližně 6 % starší populace v Česku. V Praze jde pouze o necelá 2 %. Důchodci využívají místní sociální služby o něco více než celkový průměr starší populace, a to 7,5 % v Česku a 3,3 % v Praze. Nejčastěji využívají důchodci v Praze dovoz jídla (1,7 % důchodců) nebo pomoc s domácími pracemi (1,2 % důchodců).

Tabulka 13: Využívání sociálních místních služeb před vypuknutím pandemie

Jaro 2020	Využil domácí odbornou službu	A to na pomoc			
		při osobní péči	s domácími pracemi	dovoz jídla	s dalšími činnostmi
Česko	5,7 %	1,0 %	1,7 %	4,2 %	0,9 %
-důchodci	7,5 %	1,4 %	2,4 %	5,4 %	1,3 %
z toho Praha	1,9 %	0,3 %	0,7 %	0,9 %	0,0 %
-důchodci	3,3 %	0,5 %	1,2 %	1,7 %	0,0 %

Tabulka 14: Využívání domácí péče poskytované někým mimo domov v posledních 3 měsících

Léto 2021	domácí péče	Z toho poskytována		
		děťmi	nepříbuznými*	institucionální domácí péčí
Česko	2,5 %	28 %	7 %	78 %
z toho důchodci	3,4 %	39 %	10 %	70 %
-mladší 75	1,6 %	33 %	23 %	68 %
-starší 75	6,4 %	42 %	5 %	70 %
Praha	1,0 %			
z toho důchodci	2,1 %			
-mladší 75	1,3 %			
-starší 75	2,8 %			

\*\*Skupina nepříbuzné osoby zahrnuje například sousedy, přátelé nebo spolupracovníky

## 6. Poskytování péče

V době pandemie se dotazování zaměřilo nejen na péči poskytovanou respondentům, ale taky na péči a starostlivost, kterou poskytovali samotní respondenti osobám mimo jejich domov. Celkově během první vlny pandemie poskytlo pomoc osobám mimo jejich domov se zajišťováním nezbytných věcí, např. jídla, léků nebo naléhavých oprav v domácnosti, 14 % respondentů, a z toho v Praze 11 %. Tento podíl respondentů poskytujících pomoc se o rok později, v létě 2021, zdvojnásobil. Pro celé Česko šlo tedy o 29 % respondentů a v Praze o 20 %. Zaměříme-li se v létě 2021 jenom na důchodce, tento podíl v Praze vzroste na 24 % a v celkově pro Česko poklesne na 19 %. V létě 2020 pomáhali respondenti nejčastěji svým sousedům, kolegům nebo jiným nepříbuzným osobám. V létě 2021 šlo naopak zejména o pomoc poskytovanou rodičům.

Opačný trend pak pozorujeme u poskytování osobní péče osobám mimo domov respondentů. Během první vlny pandemie poskytovalo osobní péči celkově v Česku 6 % respondentů a v Praze až 12 % respondentů. O rok později tento podíl v Praze však výrazně poklesl na 3 %.

Tabulka 15: Poskytování pomoci se zajišťováním nezbytných věcí a osobní péče osob mimo domov ze strany respondentů

	Celkem	Pomoc se zajištěním věcí				Poskytnutí osobní péče osobám mimo domov				
		děťmi	rodičům	Příbuzn.	Soused.	Celkem	děťmi	rodičům	Příbuzn.	Soused.
<b>Léto 2020</b>	14 %	8 %	6 %	8 %	10 %	6 %	2 %	2 %	3 %	3 %
v Praze	11 %					12 %				
<b>Léto 2021</b>	29 %	9 %	15 %	11 %	9 %	5 %	4 %	4 %	2 %	5 %
v Praze	20 %					3 %				

## 7. Možnost aktivního života – spolky, dobrovolnictví, vzdělávání

V Praze vzrostla mezi lety 2017 a 2020 incidence aktivit starší populace, a to zejména u dobrovolnické činnosti a účasti na vzdělávacím kurzu, i když frekvence trochu poklesla. Navýšení je možné pozorovat i u skupiny důchodců v Praze (co se týče dobrovolnické činnosti a vzdělávacích kurzů). V obou letech je



mnohem vyšší účast starší populace na dobrovolnické činnosti a vzdělávacích kurzech v Praze, než jak je tomu v průměru za celé Česko.

Před pandemií, na jaře 2020, dělalo nějakou dobrovolnickou činnost až 25 % starší populace v Praze. Díváme-li se pouze na skupinu důchodců v Praze, jde o 21 % angažovaných v dobrovolnické činnosti. Více než polovina těchto důchodců se dobrovolnictví věnovala alespoň jednou za měsíc. Každý pátý důchodce v Praze se zároveň účastnil vzdělávacího kurzu a 64 % z nich se této činnosti věnovalo alespoň jednou za měsíc. Vzdělávacích kurzů se účastní zejména ženy. Sportovní klub pak navštěvuje přibližně každý čtvrtý důchodce, a to většinou minimálně jednou za měsíc.

Tabulka 16: Možnost aktivního života

	Dobrovol- nictví	Aspoň 1x za měsíc	Vzdělávací kurz	Aspoň 1x za měsíc	Sportov- ní klub	Aspoň 1x za měsíc	Politická organizace	Aspoň 1x za měsíc
<b>Podzim 2017</b>	8 %	45 %	10 %	59 %	23 %	85 %	4 %	64 %
-důchodci	7 %	61 %	6 %	72 %	19 %	86 %	5 %	70 %
z toho v Praze	19 %	43 %	25 %	34 %	25 %	91 %	6 %	66 %
-důchodci	15 %	60 %	14 %	63 %	21 %	94 %	6 %	63 %
-muži důchod.	15 %	-	7 %	-	18 %	-	8 %	-
<b>Jaro 2020</b>	7 %	47 %	12 %	54 %	26 %	82 %	5 %	61 %
-důchodci	7 %	58 %	7 %	64 %	21 %	86 %	5 %	66 %
z toho v Praze	25 %	31 %	37 %	24 %	28 %	89 %	5 %	52 %
-důchodci	21 %	56 %	20 %	64 %	25 %	85 %	7 %	-
-muži důchod.	26 %	-	9 %	-	20 %	-	8 %	-

## 8. Zdravotní péče a praktičtí lékaři

Péči obvodního lékaře využilo před pandemií alespoň jednou za rok 80 % starší populace v Praze a 86 % důchodců. V průměru šlo o 3 návštěvy důchodců u obvodního lékaře za rok. Větší procento důchodců pak využívá zdravotní péče u odborného lékaře, a to až 89 % důchodců alespoň jednou za rok. V průměru navštíví tito důchodci odborného lékaře 5krát ročně. Hospitalizováno v nemocnici bylo alespoň jednou za rok až 16 % důchodců v Praze (před pandemií). Během pandemie (v létě 2021) toto procento kleslo na 12 % důchodců v Praze.

Tabulka 17: Zdravotní péče před pandemií

<i>Jaro 2020</i>	Obvodní lékař za poslední rok		Specialista za poslední rok		Hospitalizace za poslední rok
	Kontakt (% ano)	Počet kontaktů	Kontakt (% ano)	Počet kontaktů	
Česko	90 %	3,7	82 %	4,3	18 %
-důchodci	92 %	3,8	87 %	4,9	21 %
z toho Praha	80 %	5,2	77 %	4,1	12 %
-důchodci	86 %	3,3	89 %	5,1	16 %

Tabulka 18: Nedostupnost zdravotní péče před pandemií z důvodu vysoké ceny nebo z důvodu kapacit

Jaro 2020	Péče, kterou v posledním roce nedostali z důvodu vysoké ceny						
	Obvodní lékař	Specialista	Léky	Zubní péče	Oční péče	Domácí péče	Pomoc v domácnosti
Česko	0,0 %	0,2 %	0,6 %	2,6 %	1,1 %	1,1 %	1,5 %
-důchodci	0,0 %	0,3 %	0,8 %	3,3 %	1,7 %	1,7 %	2,2 %
z toho Praha	0,0 %	0,5 %	0,3 %	3,0 %	0,0 %	0,0 %	0,4 %
-důchodci	0,0 %	1,0 %	0,5 %	4,3 %	0,0 %	0,0 %	0,7 %

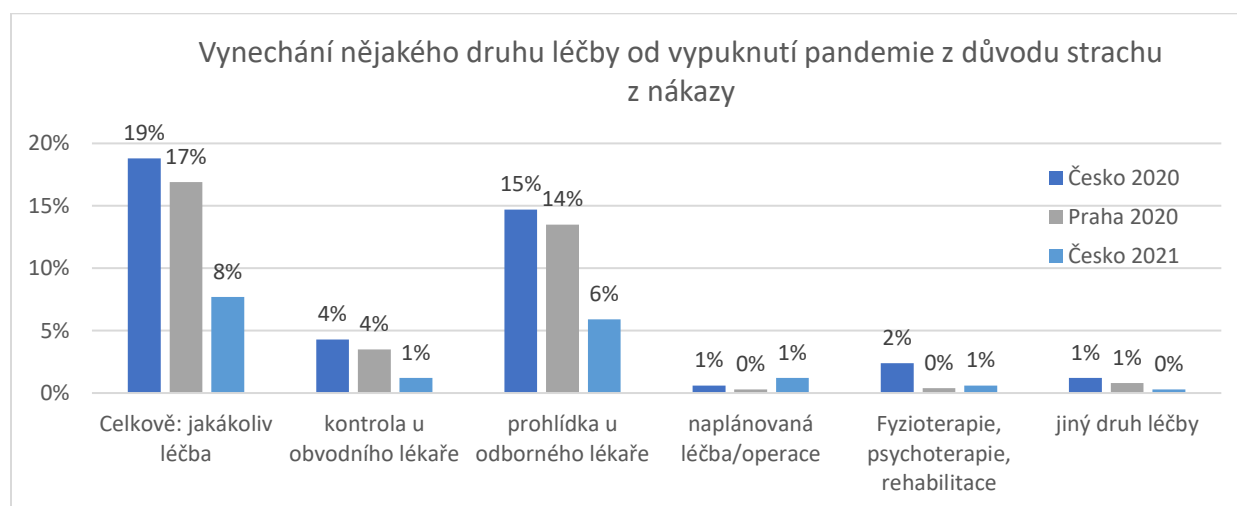
  

	Péče, kterou v posledním roce nedostali, protože nebyla k dispozici						
	Obvodní lékař	Specialista	Léky	Zubní péče	Oční péče	Domácí péče	Pomoc v domácnosti
Česko	0,3 %	2,2 %	0,7 %	3,7 %	1,3 %	0,1 %	0,2 %
-důchodci	0,5 %	2,9 %	1,0 %	3,2 %	1,9 %	0,1 %	0,3 %
z toho Praha	0,3 %	0,8 %	0,4 %	2,1 %	0,9 %	0,0 %	0,3 %
-důchodci	0,5 %	1,4 %	0,7 %	2,0 %	1,6 %	0,0 %	0,6 %

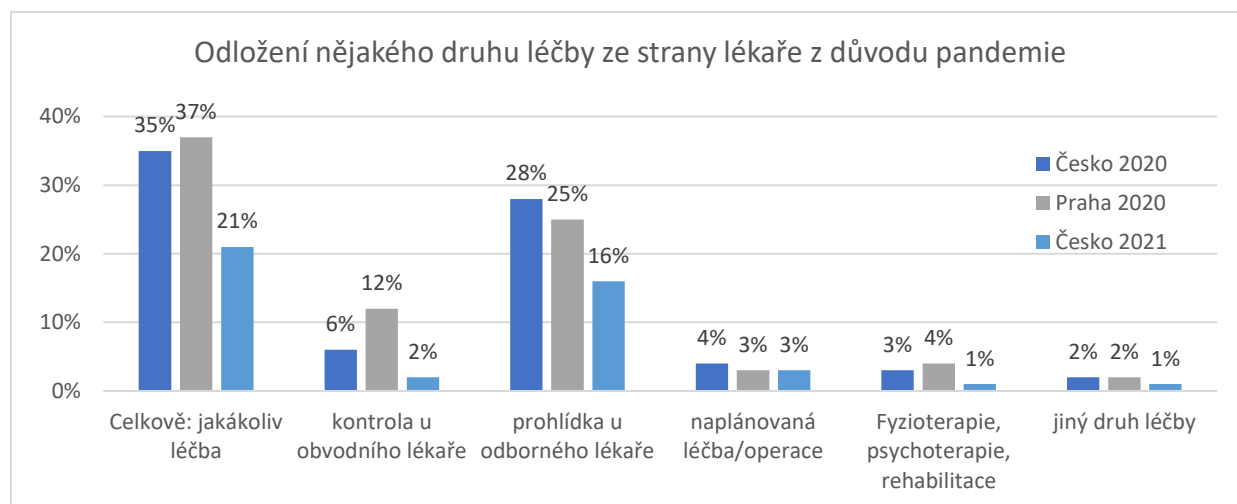
V období před pandemií se z důvodu vysoké ceny nedostalo zubní zdravotní péče 4,3 % důchodců v Praze a péče odborného lékaře 1 % důchodců v Praze. Ostatní zdravotní služby jsou pro starší populaci v Praze finančně dostupné. Zubní zdravotní péče a péče odborného lékaře byla pak u přibližně 2 % důchodců také nedostupná z důvodu kapacit.

Vynechání nějakého druhu léčby ze strachu z nákazy bylo v Praze v létě 2021 stejné jako pro celé Česko, tedy 8 %. Když se díváme jenom na skupinu důchodců, toto procento mírně vzroste na 10 % pro Česko a 11 % pro Prahu (léto 2021). Větší strach z nákazy měli respondenti během první vlny pandemie, v létě 2020, kdy nějaký druh léčby vynechalo až 17 % respondentů v Praze. V létě 2020 a v létě 2021 šlo zejména o vynechání návštěvy u odborného lékaře.

Obrázek 3: Vynechání nějakého druhu léčby od vypuknutí pandemie z důvodu strachu z nákazy



Obrázek 4: Odložení nějakého druhu léčby ze strany lékaře z důvodu pandemie



Odložení nějakého druhu léčby ze strany lékaře z důvodu pandemie klesl v Praze v roce 2021 na 15 %. Když se opět díváme pouze na skupinu důchodců, toto procento mírně klesne na 19 % pro Česko a výrazně stoupne u důchodců v Praze, až na 23 % (léto 2021). I v případě odložení léčby vidíme mnohem větší incidenci během první vlny pandemie, kdy byl nějaký druh léčby odložen u 37 % starší populace v Praze. Opět se nejvíce odkládala návštěva u odborného lékaře (25 % v Praze). U 3 % starší populace v Praze byla odložena naplánovaná operace.

Celkově byla starší populace během pandemie, v létě 2020 a 2021, spokojena s léčbou v nemocni a také s návštěvami u lékaře.

Tabulka 19: Spokojenost se zdravotní péčí během pandemie

	Léčba v nemocnici			Návštěva lékaře			Lékařské konzultace na dálku	
	Všichni	Důchodci	Spokojenost	Všichni	Důchodci	Spokojenost	Všichni	Důchodci
Léto 2020: ČR	9 %		97 %	39 %		95 %		
z toho v Praze	5 %		96 %	51 %		98 %		
Léto 2021: ČR	17 %	16 %	97 %	80 %	76 %	98 %	27 %	24 %
z toho v Praze	8 %	12 %	100 %	83 %	75 %	97 %	22 %	32 %

## 9. Městský prostor širěji

Na okolí, ve kterém respondenti bydlí, byli dotazováni podrobněji ve vlně v roce 2013. Okolí zde bylo definováno jako jakýkoli prostor do vzdálenosti 20 minut chůze nebo jednoho kilometru od domu respondenta. Většina respondentů (95 %), ať už v rámci Česka nebo v rámci Prahy, uvedlo, že se cítí být součástí okolí, kde bydlí. Kriminalitu nebo vandalizmus považuje za velký problém ve svém okolí polovina respondentů z Prahy. O něco méně je tomu tak v průměru za Česko, a to 44 %. Jako velmi čisté vnímá své okolí 74 % respondentů v Praze a 80 % uvedlo, že v jejich okolí bydlí lidé, kteří by jim v potížích pomohli.

Blíže se v roce 2013 zaměřilo šetření i na dostupnost různých služeb v nejbližším okolí respondenta, a to například dostupnost banky nebo bankomatu, potravin, praktického lékaře nebo lékárny. Pro přibližně 90

% respondentů v Praze jsou tyto služby dostupné v nejbližším okolí. Jak by se dalo očekávat, v rámci Česka je toto procento o něco menší, a to zejména co se týče dostupnosti banky nebo bankomatu, lékaře nebo lékárny.

Tabulka 20: Hodnocení nejbližšího okolí

Rok 2013	Okolí, kde bydlí			Je snadné se dostat do/k				
	cítí se jako jeho část	kriminalita je velkým problémem	velmi čisté	Nápomocní lidé*	banky / bankomatu	potravin	Praktickému lékaři	lékárny
Česko	94 %	44 %	72 %	87 %	78 %	90 %	83 %	81 %
z toho důchodci	95 %	43 %	75 %	88 %	74 %	87 %	81 %	79 %
Praha	94 %	51 %	74 %	80 %	87 %	91 %	86 %	91 %
z toho důchodci	94 %	53 %	73 %	82 %	83 %	88 %	83 %	89 %

\*kdyby byl respondent v potížích, jsou v této oblasti lidé, kteří by mu pomohli

## 10. Závěr

Na základě dat ze šetření SHARE, které se zaměřuje na zdraví, socio-ekonomické postavení a společenské a rodinné vazby populace starší 50 let, jsme analyzovali situaci starší populace v Česku, se speciálním zaměřením na Prahu. Dívali jsme se zejména na období během pandemie, tedy na data z roku 2020 a 2021. Kde to bylo možné, tam jsem porovnali zjištění z období během pandemie se situací v Česku před pandemií.

Nejdříve jsme se zaměřili na duševní pohodu starší populace. Zde jsme očekávali, že pocity deprese, smutku nebo samoty budou v období během pandemie častější než na jaře 2020, tedy těsně před vypuknutím pandemie. Z dat vyplývá, že těsně před pandemií pociťoval smutek nebo deprese v posledním měsíci přibližně každý druhý důchodce v Praze. Tento podíl byl o 10 procentních bodů (dále p.b.) vyšší než průměr za důchodce v Česku. Přitom se na další den těšily často těsně před pandemií až tři čtvrtiny pražských důchodců. Zároveň v tomto měřítku, a ani co se týče spokojenosti se životem, nepozorujeme výraznější rozdíly mezi průměrem za celé Česko a průměrem za Prahu. V létě 2021 pociťovalo smutek nebo deprese 40 % důchodců v Praze, tedy o 10 p.b. méně než na jaře 2020. K tomuto poklesu v čase mohlo dojít také z důvodu měření v jiných ročních obdobích.

Pocit samoty u starší populace je opět o něco málo častější v době během pandemie než před pandemií na jaře 2020. Tyto rozdíly jsou však oproti poklesu v podílu pocitů deprese zanedbatelné. Samotu pociťovalo během léta 2021 často 4 % a občas až 12 % starší populace v Praze. Velmi málo frekventovaný pocit samoty se ukazuje také v častých sociálních kontaktech u starší generace. V létě 2021 mělo jakýkoliv sociální kontakt, ať už osobní, telefonický nebo online kontakt, se svými příbuznými několikrát týdně 82 % a jednou týdně 15 % respondentů v Praze. Přitom důchodci starší 75 let byli v kontaktu s příbuznými několikrát týdně až v 86 % případů. Osobnímu kontaktu, a tedy osobnímu doprovázení starší populace během pandemie, se v Praze těší 32 % respondentů několikrát týdně a dalších 54 % jednou týdně. 15 % se pak vidí se svými příbuznými méně často než jednou za týden.

Dalším zajímavým tématem v analýze je péče o starší populaci, a to jak institucionální, tak i péče ze strany rodinných příbuzných nebo sousedů. V době pandemie využilo pomoc svých příbuzných nebo sousedů se zajištěním nezbytných věcí (například s nákupem jídla a léků, s opravami v domácnosti) 39 % důchodců

v Praze. Tuto pomoc využívali zejména důchodci starší 75 let (51 %). Co se týče místních sociálních služeb, ty využívají důchodci výrazně méně. Institucionální pomoc využívá v Praze přibližně 2-3 % důchodců. Nejčastěji jde o dovoz jídla nebo pomoc s domácími pracemi. Během pandemie respondenti nečelili závažnějším problémům s poskytováním domácí péče. Pomoc se zajištěním nezbytných věcí sledovaná starší populace nejenom přijímala ale taky poskytovala. V létě 2020 takto pomáhalo v Praze osobám mimo svůj domov 10 % respondentů a o rok později se tento podíl zdvojnásobil na 20 %. Díváme-li se jenom na důchodce v létě 2021, tak tento podíl v Praze stoupne až na 24 %.

Ze sledovaných témat v této analýze dopadla pandemie nejvýrazněji na zdravotní péči starší populace. Ta je, jak by se dalo očekávat, i nejvíce využívána. V období před pandemií, na jaře 2020, navštívilo v Praze alespoň jednou za rok obvodního lékaře 86 % důchodců a ordinaci specialisty 89 %. 16 % důchodců v Praze bylo hospitalizovaných za poslední rok před pandemií. Po vypuknutí pandemie, do léta 2020, následně vynechalo nějaký druh léčby ze strachu z nákazy až 17 % respondentů v Praze. V roce 2021 to bylo o polovinu méně. V obou letech šlo zejména o vynechání prohlídky u odborného lékaře. Ještě vyšší dopady pandemie lze však pozorovat u odložení plánované léčby ze strany lékaře. 37 % respondentů v Praze byla odložena léčba od vypuknutí pandemie do léta roku 2020. V roce 2021 se snížil odklad plánované léčby na 15 %. Šlo opět zejména o prohlídky u odborného lékaře. Naplánovaná operace byla odložena 4 % respondentů.

Největší rozdíly mezi průměrem za Česko a průměrem pouze za Prahu je možné pozorovat v aktivitách starší populace a jejich angažovanosti v dobrovolnictví, ve vzdělávacích kurzech nebo sportovních klubech. Na jaře 2020 bylo zapojeno do dobrovolnické činnosti až 25 % respondentů v Praze. Mezi lety 2017 a 2020 výrazně stoupl podíl starší populace v Praze, která se účastní nějakého vzdělávacího kurzu, a to z 25 % v roce 2017 na 37 % v roce 2020. Průměr za celé Česko přitom v roce 2020 činil 12 %. Sportovní klub pak navštěvoval na jaře 2020 přibližně každý čtvrtý důchodce v Praze.

O nejbližším okolí respondentů analýza podává informace z roku 2013. Největším problémem se zde jeví kriminalita nebo vandalizmus, které vnímá jako velký problém svého okolí až polovina respondentů v Praze. Za velmi čisté pak své okolí považuje 74 % respondentů v Praze. Zdá se, že také různé služby (jako například banka/bankomat, potraviny nebo ordinace praktického lékaře a lékárna) hodnotí většina (přibližně 90 %) respondentů v Praze jako snadno dostupné ve svém okolí.

Ze sledovaných okruhů témat měla pandemie nejvýraznější dopad na odložení zdravotní péče starší populace, a to zejména starostlivosti odborného lékaře. Pandemie se samozřejmě projevila také na finanční situaci domácností, kde 9 % důchodců v Praze odpovědělo v roce 2021, že to od vypuknutí pandemie finančně zvládá s obtížemi. Jde zejména o důchodce mladší 75 let. Zbytek domácností hodnotí svou finanční situaci jako celkem bez problémů nebo bez problémů. Za rok 2021 získalo 16 % respondentů v Praze finanční podporu, a to zejména ze strany státu. Nedokážeme však blíže definovat, o jakou konkrétní pomoc šlo.

### **Poděkování**

Tato analýza využívá data z vln SHARE 7 a 8 (DOI: [10.6103/SHARE.w7.800](https://doi.org/10.6103/SHARE.w7.800), [10.6103/SHARE.w8.800](https://doi.org/10.6103/SHARE.w8.800), [10.6103/SHARE.w8ca.800](https://doi.org/10.6103/SHARE.w8ca.800)), viz Börsch-Supan et al. (2013) pro metodické podrobnosti.

Sběr dat SHARE byl financován Evropskou komisí prostřednictvím FP5 (QLK6-CT-2001-00360), FP6 (SHARE-I3: RII-CT-2006-062193, COMPARE: CIT5-CT-2005-028857, SHARELIFE: CIT4-CT-2006-028812), FP7

(SHARE-PREP: GA N°211909, SHARE-LEAP: GA N°227822, SHARE M4: GA N°261982) a Horizon 2020 (SHARE-DEV3: GA č. 676536, SERISS: GA č. 654221) a GŘ pro zaměstnanost, sociální věci a začleňování. Dodatečně byl financován německým Ministerstvem školství a výzkumu, Společností Maxe Plancka pro pokrok vědy, Národním institutem pro stárnutí v USA (U01\_AG09740-13S2, P01\_AG005842, P01\_AG08291, P30\_AG12815, R21\_AG025169, Y1-AG-4553-01, IAG\_BSR06-11, OGHA\_04-064, HHSN271201300071C) a také z různých národních zdrojů (viz [www.share-project.org](http://www.share-project.org)). V České republice je projekt SHARE-CZ financován Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy.

## Reference

Börsch-Supan, A., M. Brandt, C. Hunkler, T. Kneip, J. Korbmacher, F. Malter, B. Schaan, S. Stuck, S. Zuber (2013). *Data Resource Profile: The Survey of Health, Ageing and Retirement in Europe (SHARE)*. International Journal of Epidemiology.